

SAKSBEHANDLER
Ellen Våland Mauritzen

INNVÅLGSTELEFON

TELEFAKS
+47 22 94 04 04
postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

VÅR REF.
15/00572-3

DERES REF.

DERES DATO

ARK. Forvaltningsarkivet
831.4

VÅR DATO
20.03.2015

Til landets kommuner, ved ordføreren og kultursjefen

Krigens kulturminner 2015

Vi viser til brev til ordføreren datert 14. januar 2015 som ble sendt fra Klima- og miljødepartementet og Riksantikvaren om satsing på kulturminner fra andre verdenskrig. Vi ser at brevet har engasjert mange, og er glad for den positive responsen. Dette brevet gir supplerende informasjon om satsingen.

Bakgrunn for satsingen

I 2015 er det 75 år siden Norge ble okkupert, og 70 år siden frigjøringen. Mange av de fysiske sporene fra den andre verdenskrigen er forsvunnet, eller er i ferd med å forsvinne. Manglende oversikt over kulturminner fra krigen øker faren for at viktige historiske spor blir ødelagt. Klima- og miljødepartementet og Riksantikvaren inviterer derfor norske kommuner til å løfte frem kulturminner fra andre verdenskrig. Med satsingen ønsker vi å sikre bedre kunnskap om krigsminner gjennom registrering, formidling og mobilisering til ny bruk.

Kartlegging av kulturminner fra andre verdenskrig

Vi inviterer kommunen til å **velge ut og registrere et begrenset antall kulturminner fra andre verdenskrig** som anses som viktige i kommunen. Et tentativt anslag kan være 3-5 for en gjennomsnittlig stor kommune, men kommunen kan gjerne velge ut flere krigsminner dersom det er ønskelig. Mens enkelte kommuner allerede har arbeidet mye med kulturminner fra andre verdenskrig, vil det være nybrottsarbeid for andre. Det er ikke realistisk at vi skal få en fullstendig oversikt over krigsminnene, men kartleggingen vil likevel være et viktig bidrag til en langsiktig bevaring og formidling av krigsminner.

Kunnskap, opplevelse og bruk er sentrale verdier som kan ligge til grunn for utvalget, og kulturminnene kan gjerne egne seg for skilting, formidling og tilrettelegging for besøk. For å sikre bredde i utvalget, oppfordres kommunen til å ha fokus på kulturminner som representerer ulike deler av krigshistorien. Lokale historielag og museer har mye kunnskap, og kan være en nyttig samarbeidspartner i arbeidet.

Vi oppfordrer kommunen til å legge inn informasjon om de utvalgte krigsminnene i den nasjonale databasen *Askeladden*. Dette vil bidra til å gi en helhetlig oversikt over krigsminner i Norge. Frivillige, museer og andre som ønsker å delta i kartleggingen kan benytte publikumsbasen *Kulturminnesøk*.

Kartleggingen kan i tillegg inngå som kunnskapsunderlag i arbeidet med pågående eller framtidige kommunale kulturminneplaner. Riksantikvaren gir hvert år midler til utarbeidelse av lokale kulturminneplaner, og vi ser gjerne at kommunen vier plass til krigshistorien i sin kulturminneplan.

I løpet av april 2015 vil en teknisk veiledning om bruk av databasene legges ut på prosjektnettsiden: www.riksantikvaren.no/krigenskulturminner. Ta gjerne kontakt med Riksantikvaren eller fylkeskommunen dersom det er spørsmål om innlegging i databasene.

Hva er et krigsminne?

Et krigsminne er i denne sammenheng fysiske spor etter hendelser fra andre verdenskrig. Eksempler kan være bygg, anlegg eller landskap som er knyttet til hendelser i landet under andre verdenskrig – fra krigshandlinger eller dagligliv. Krigsminnene kan være bygg og konstruksjoner som ble oppført under krigen, eksisterende anlegg som fikk særskilte funksjoner under krigen eller landskap med spor som gir oss kunnskap om hendelser under krigen.

Etter hvert som tiden går, vil kulturminnene få en stadig viktigere rolle for å gi kommende generasjoner informasjon om hva som skjedde under krigen. Det er derfor viktig å sikre kunnskap om et bredt spekter av krigsminner fra ulike deler av krigshistorien. Eksempler på dette kan være:

- **Angrepet i 1940 og kamphandlinger gjennom hele krigen** (f.eks. fluktruter for konge og regjering, anlegg involvert i kamphandlinger, spor etter allierte operasjoner, eller steder der kamper fant sted)
- **Sivil og militær motstand** (f.eks. bygninger og fartøy som ble brukt av motstandsbevegelsen, ruter for kurervirksomhet, steder knyttet til idrettsstreik eller kirkens motstandskamp, og åsted for sabotasjeaksjoner)
- **Kvinnens innsats og motstandskamp**
- **Krigens økonomi og dagligliv** (f.eks. tyskbygde industrianlegg, økonomisk samarbeid med okkupasjonsmakten, fabrikker som produserte erstatningsvarer, kinoer og andre kulturbygg, steder for utdeling av Svenskehjelpen, og andre kulturminner som forteller om kvinner, barn og sivilbefolkningen sitt liv under krigen)
- **Folkemord, slaveri og forfølgelse** (f.eks. fangeleirer, flyktningeruter, skjulesteder, bygninger brukt av SS og Gestapo, fengsler og rettersteder)
- **«Festung Norge»** (f.eks. tyske festningsverk knyttet til forsvarslinjen Atlanterhavsvollen, bunkerser, tilfluktsrom, observasjonstårn og infrastruktur i Norge)
- **Nazifisering av administrasjon og samfunn** (f.eks. lokaler som ble tatt i bruk av den tyske administrasjonen eller Nasjonal Samling, nazifiserte sivile institusjoner)
- **Tvangsevakuering og nedbrenning** (f.eks. de få bygningene som stod igjen i de berørte områdene, skjulesteder for lokalbefolkningen, gjenreisningsarkitektur)
- **Frigjøringen i 1945 og oppgjøret etter krigen** (f.eks. rettslokaler, interneringsleirer og fengsel)

Listen er ikke uttømmende. Deler av krigshistorien er lite dokumentert, og det er viktig å få kunnskap både om krigsminner knyttet til den kjente historien, og til kulturminner som forteller det som er mindre kjent.

Formidling av kunnskap og historier fra krigen

Parallelt med registreringsarbeidet kan det være aktuelt å samle inn historier og bilder fra krigen. Det finnes flere digitale kanaler som er godt egnet for å samle og formidle kunnskap, bilder og historier om krigsminner, som *Kulturminnesøk*, *Wikipedia*, *Lokalhistoriewiki*, og *Digitalt Fortalt*.

På prosjektnettsiden www.riksantikvaren.no/krigenskulturminner finnes det mer informasjon om disse kanalene, og Riksantikvaren planlegger i samarbeid med Riksarkivet og Wikimedia Norge et seminar/workshop om formidling av krigens kulturarv.

Bruk og utvikling av krigsminner

Andre verdenskrig interesserer mange, og flere kommuner og fylker jobber allerede med temaet. Riksantikvaren oppfordrer kommunen til å vurdere muligheter for å utvikle og bruke viktige krigsminner, gjennom for eksempel skilting, turstier, formidling, undervisning og næringsutvikling. Friluftsåret 2015 byr på gode muligheter for å koble natur og kulturminner.

På prosjektnettsiden finner dere mer informasjon og eksempler på verdiskaping og bruk og av kulturminner fra andre verdenskrig. Se også informasjon om tilskudd under.

Tilskudd

Det er satt av midler til istandsetting, tilgjengeliggjøring eller ny bruk av krigsminner gjennom flere av Riksantikvarens tilskuddsposter.

Riksantikvaren lyser ut midler til istandsetting, skjøtsel og skilting av kulturminner fra andre verdenskrig som er fredet eller av nasjonal verdi. Frist for søknader er 10. mai 2015. Les mer om søknadsrutiner i *Vedlegg 1*.

Krigsminner er kilde til kunnskap og opplevelser, og kan gjenbrukes som en kulturell, sosial eller økonomisk ressurs i kommunen. Kommuner og fylkeskommuner kan søke om støtte til verdiskapingsprosjekter knyttet til krigsminner. På våre nettsider <http://www.riksantikvaren.no/Tema/Verdiskaping> finnes mer informasjon om hvordan tidligere prosjekter har arbeidet med kulturminner og verdiskaping. Frist for søknader er 10. mai 2015. Les mer om søknadsrutiner i *Vedlegg 1*.

Videre arbeid

Riksantikvaren ser frem til å samarbeide med kommunen om kartlegging og utvikling av kulturminner fra andre verdenskrig. Underveis i året vil vi følge med på registreringsarbeidet, og dele kunnskapen om viktige krigsminner i kommunene på *Kulturminnesøk.no*, på Riksantikvarens nettsider og i sosiale medier. Gjennom året vil vi arrangere seminarer om forvaltning og formidling av krigens kulturminner. I høst skal det arrangeres et eget *Utviklingsnett* om temaet rettet mot kommunene.

Riksantikvaren ønsker informasjon og kontakt med kommunen om arbeidet med krigsminner. Send oss gjerne informasjon om lokale tiltak og arrangementer for å kartlegge, formidle og synliggjøre krigsminner.

Mer informasjon

For mer informasjon, kontakt:

- Fylkeskommunens kulturminneavdeling
- Riksantikvaren, ved Ellen Våland Mauritzen
Epost: evm@ra.no / Tlf: 98 20 27 83

Følg med på prosjektnettsiden: www.riksantikvaren.no/krigenskulturminner
Lykke til i arbeidet!

Vennlig hilsen

Jørn Holme
riksantikvar

for Kristin Bakken
Hanna K. Geiran
avdelingsdirektør

Vedlegg: 1

Kopi til: Klima- og Miljødepartementet
Fylkeskommunene, ved fylkeskonservator/kulturminneavdelingen
Byantikvarene i kommuner med byantikvar
Landslaget for lokalhistorie
Falstadsenteret
Forsvarsmuseet
HL-senteret
Narviksenteret
Norsk hjemmefrontsmuseum
Stiftelsen Arkivet